

GLAGOLI NA *-(J)AVATI* I *(J)IVATI*

Gordana Laco

Uvod

U hrvatskom književnom jeziku ima mnogo nesvršenih (iterativnih, učestalih) glagola sa završetcima *-(j)avati* i/ili *-(j)ivati*. To su alomorfni infinitivni završetci koji u prezentu imaju različite nastavke. U morfološkim se opisima gramatika 20. st. glagoli na *-(j)avati* s nastavkom *-am* u prezentu navode u V. vrsti, a glagoli na *-(j)ivati* s prezentskim nastavkom *-em* u VI. vrsti. U tvorbi riječi ti se glagoli opisuju kao nesvršeni glagoli koji se najčešće izvode od glagola IV. i V. vrste, rjeđe od II. i III. vrste; češće se tvore od prefigiranih glagola, nego od glagola bez prefiksa. U tvorbenim opisima tih glagola nejednako se raščlanjuju tvorbeni morfemi, a usto se i s normativnoga gledišta ne upućuje uvijek na to kojem od tih sinonimnih oblika valja dati prednost.

Kako se i u usporedbi gramatika, pravopisa, rječnika i savjetnika opažaju nejednaki opisi i normativni pristupi, čini se da ti glagolski oblici nisu dosljedno i čvrsto usustavljeni u književnojezičnoj normi te sukladno tomu ni u uporabnoj. U ovom se članku razmatraju opisi glagola na *-(j)avati* i *-(j)ivati* u književnojezičnoj normi od 1950-ih godina do današnjega vremena te se nastoje uočiti možebitni nedostaci na koje valja upozoriti. K tomu, sažeto se pokazuju i primjeri uporaba u novinskim tekstovima u drugoj polovici 20. stoljeća.

Norma o glagolima na *-(j)avati* i *-(j)ivati*

Do suvremene norme glagoli na *-(j)avati* obično se u morfološkim opisima nisu navodili kao zasebna skupina glagola. Maretić¹ (1931.: 233. – 239.) među glagolskim oblicima u V. vrsti² opisuje glagole kojima „pred nastavkom *-ti* u infinitivu stoji vokal *a*“ te ih prema prezentskim nastavcima (*-am*, *-em*, *-em*, *-jem*) dijeli u četiri razreda. U tom opširnom prikazu ne izdvajaju se ni glagoli na *-avati* i nalazi se tek pokoji primjer *složenih glagola* u 1. razredu s prez. na *-am* i dugouzlaznim naglaskom u infinitivu (npr. *razvjenčavati*) te *doznavati* i *poznavati* u 4. razredu s nastavkom *-jem* u prezentu (*doznajem...*).³ U VI. vrsti Maretić (1931.: 240. – 241.) opisuje glagole

¹ Ovdje se razmatra Maretićeva gramatika iz 1931. jer su Maretićeve gramatike snažno obilježile i hrvatsku normu u drugoj polovici 20. st. (usp. S. Ham, 2006.: 159.).

² U Maretića je podjela glagola na šest vrsta prema infinitivnoj osnovi. U suvremenoj se normi glagoli obično dijele u šest vrsta prema infinitivnom završetku i tvorbi prezenta (npr. Akademijina gramatika, 1991.: 681. – 695.). Babić (1980.) smatra da i takve podjele imaju ponekih nedostataka te spominje potrebu za pomnijim podjelama, posebice glagola V. vrste. Također, drukčije podjele glagolskih vrsta predlaže i Jelaska (2003.), s obzirom na teškoće stranih govornika pri usvajanju glagolskih oblika hrvatskoga jezika, te Bošnjak Botica (2013.) i Silić-Pranjkovićeva gramatika (2007.).

³ Primjećuje se da u svrstavanju s glagolima na *-ati*, glagolima na *-(j)avati* zapravo nije izrijeком određena osnova, odnosno na morfemskoj razini nisu određeni gramatički i/ili tvorbeni morfemi

kojima ispred „-ti u infinitivu svršuje se osnova na -ova ili na -iva, a u prezentu, u imperativu i u sadašnjem gerundiju na -u“ npr. *kupovati, kupujem* i sl. Za glagole na -ivati Maretić navodi nekoliko primjera (*dovršivati, ograđivati...*) te napominje da ima i pojedinačnih iznimaka, tj. glagola koji u prezentu nemaju nastavak -(uj)em: *zahvaljivati, cjelivati, darivati - zahvaljivam, cjelivam, darivam*. Dakle, u V. su vrsti glagoli na -ati, a skupina glagola na -(j)av-ati u tom opisu nema jasno označenu infinitivnu osnovu, za razliku od gl. na -ova-/-eva- i -iva- u VI. vrsti. Nastavak -va- i nastavak -ava-⁴ Maretić navodi u tvorbi riječi, u tvorbi glagola V. vrste. U Maretićevoj tvorbi (1931.: 344. – 345.) također tvorba nesvršenih glagola na -ati nije posve jasna. U opisu tvorbe glagola V. vrste, tvorenih od glagola „nastavcima a, ja, va“ Maretić navodi da „imaju značenje učestano“ te zaključuje: „Nastavak -va imaju glagoli, kojima se temeljni svršuju na vokal“, npr. *davati, poznavati, puštavati, (na) digravati, (is)kušavati* i dr. Prema tomu, čini se da se u Maretića nesvršeni (učestali) glagoli tvore od glagola na -ati i na -iti umetanjem -va- na infinitivnu osnovu pa od onih na -ati tvore se glagoli na -avati (-a + -va-ti), a od onih na -iti glagoli na -ivati (-i + -va +ti). To bi zapravo bio najjednostavniji model u tvorbi tih glagola, ali ni u normi ni u praksi to nije tako. U tvorbi glagola VI. vrste, izvedenih od osnova drugih glagola nastavkom -ivati ili -jivati, Maretić (1931.: 348.) navodi nekoliko primjera, npr. *darivati (od gl. dariti), cjelivati (od cijeliti)*, te „složene s prijedlozima“, npr. *pogrješivati, (za)branjivati, (po)djeljivati, (u)krašivati, (o)pamećivati* i sl. Međutim, nove nejasnoće nameću se u daljim Maretićevim opisima i primjerima iterativnih glagola. Naime, Maretić (1931.: 443.) u sintaksi opisuje glagole na -ava-ti i na -iva-ti, dijeleći iterativne glagole na dva stupnja:

„Iterativni glagoli II. stepena izvode se iz iterativnih I. stepena, a znak im je -ava- ili -iva- ispred -ti u infinitivu... Često iterativnoga glagola I. stepena nema, već samo drugoga; na pr. nema *sažaljati, uništati...*, već samo *sažaljivati, uništavati...*“

Kao primjere navodi infinitivne oblike *puštavati, dopunjavati, izmišljavati, pogledivati, ponuđavati, umiljavati se, zatiskivati, sažaljivati* nastale od *puštati, dopunjati* itd.⁵ Prema tomu, može se zaključiti da bi takvom tvorbom većina iterativnih glagola, nastalih od nesvršenih (pa i od neovjerenih, zamišljenih) oblika imala oblik na -avati (npr. *pustiti – puštati – puštavati, sažaliti – sažaljati – sažaljivati* i sl.). Svakako, valja istaknuti da se u Maretićevoj tvorbi iterativni glagoli tvore od nesvršenih glagola, što je i temeljno razlikovanje od tvorbe tih glagola u suvremenoj normi.⁶

pa se nastavci tih glagola mogu raščlaniti na -a-va-ti, -av-a-ti ili -ava-ti, što se obično prenosi i u suvremenoj normi, osim u Silić-Pranjakovićevoj gramatici (2007.).

⁴ U suvremenoj su normi to obično umetci, a ne nastavci, osim npr. u Institutovoj gramatici (1979.: 292.) gdje su -va-, -ava-, -iva-... sufiksi.

⁵ Moglo bi se raspravljati o tvorbenim raščlambama tih glagola, kao i o samom pojmu iterativnosti, ali ovdje valja samo pripomenuti da neki glagoli jasno pokazuju izraznu vezu svršeni > nesvršeni glagol, a ne nesvršeni > nesvršeni (iterativni), npr. *svanuti – svitati – svanjivati*.

⁶ U predmaretićevskoj normi propisano je da se glagoli na -(j)avati i -(j)ivati tvore od svršenih glagola (usp. Mažuranić, 1859.: 127.; Babukić, 1854.: 241.).

Nije posve jasna ni jotacija u svih glagola, odnosno rapodjela *-avati/-javati, -ivati/-jivati* (npr. *pogledivati, ponuđavati*). Kako je spomenuto, u Maretićevoj gramatici u opisu tvorbe glagola V. vrste stoji da „nastavak *-va-*“ dolazi na osnove koje se završuju *na vokal* pa nije posve jasno na koje osnove dolazi *-java*, odnosno koje su jotirane. U tvorbi glagola VI. vrste (1931.: 348.) napominje da ima dosta glagola koji umjesto *-ivati* imaju *-jivati*, ali ne propisuje pravilo koji glagoli imaju *-ivati*, a koji *-jivati*. Pri tom se valja osvrnuti na glagole sa suglasničkim skupinama št / šć u tim glagolima i izvedenicama tvorenih od njih (npr. *iskorištavati, iskorišćivati, iskorišćavati*).⁷ Primjerice, Silić (2003.: 19.) opaža „da tradicija i navike obliku *pročišćavati* jesu, a obliku *iskorišćavati* nisu sklone“. Dakle, može se reći da takvi i slični glagolski oblici pokazuju i da glasovne promjene koje nastaju pri tvorbi tih glagola nisu pomnije opisane i oprimirane u gramatičkoj normi. Tomu se može dodati i kako jotacijom tih glagola nije obuhvaćen suglasnik *k* u korijenskom morfemu (npr. nejotirani su korijenski morfemi u glagola *zatiskivati, smrkavati se* i sl.) što valja smatrati značenjskim utjecajima na oblike tih i sličnih glagola.

Brabec-Hraste-Živkovićeve gramatika (1954.: 132./134.), jednako kao i Maretićeva, u morfološkoj podjeli po vrstama glagole na *-ati* opisuje u V. vrsti s glagolima „kojima infinitivna osnova svršava se na *a*“.⁸ U 1. razredu navodi, primjerice, oblike *odobriti – odobravam, spasavati – spasavam* i dr., a dvostruke oblike ima glagol *dobijati i dobivati*. Među glagolima VI. vrste (*-ova-ti / -eva-ti, -iva-ti*), kojima u prezentu „osnova se svršava na *-u*“, navode se primjerice (1954.: 139.) oblici *približivati – približujem, upropašćivati – upropašćujem, nagovješćivati, oglašivati* i dr. Za razliku od Maretićevih opisa, u njihovoj tvorbi riječi navode se primjeri glagola V. i VI. vrste prema kojima je jasno da se ti glagoli izvode od svršenih.

Jednak je opis tvorbe iterativnih glagola umetcima *-a-, -ja-, -va-, -iva-* i u Jezičnom savjetniku s gramatikom (Pavešić, 1971.: 398./399.), ali se izrijeком propisuje da se „iterativni glagoli (učestali) izvode uglavnom od svršenih.“ Međutim, ta objašnjenja nisu posve dosljedna: u jezičnoj građi istoga savjetnika navodi se i infinitivni završetak *-avati* (1971.: 30./31.) te se objašnjuju oblici s obzirom na glasovne promjene osnova i navedeni su primjerice glagoli *izglasavati, pročitavati, pročišćavati, zadivljavati, proživljavati, sprečavati, rješavati, uznemiravati* i dr. Uza završetak *-ivati* (1971.: 103.) navode se oblici npr. *ubrizzivati, napuhivati, proglašivati, učvršćivati, doživljavati* i dr., s obzirom na jotacijska pravila, ali i dvostruki oblici s promijenjenom i nepromijenjenom osnovom: *povisivati i povišivati, zamrsivati i*

⁷ Valja pripomenuti da rječnik novosadskoga pravopisa (1960.) dopušta i takve oblike, odnosno trostruke: *iskorištavati, iskorišćavati i iskorišćivati, okorišćavati se, okorištavati se i okorišćivati se*.

⁸ Ovdje se može primijetiti kako se je u hrvatskom jezikoslovlju obično rabio oblik *svršuje se* (usp. npr. Babukić, Mažuranić, Maretić, a i starije gramatike); čini se da se oblici *svršava, završava* rabe od Brabec-Hraste-Živkovićeve gramatike.

zamršivati, snizivati i *sniživati*,⁹ *suzivati* i *suživati*. Valja istaknuti da se uz oba ta infinitivna završetka napominje:

„Mnogi od takvih glagola mogu mjesto završetka *-ivati* imati *-avati*, ali zasada još nije pronađeno pravilo koje bi određivalo kad je bolje uzeti jedan, a kada drugi završetak.“

Razmatrajući dvostrukosti i trostrukosti u rječniku novosadskoga pravopisa, pravilo je ponudio Finka (1967.). Naime, Finka zaključuje da „dometak zavisi od akcenatske, a ne od fonetske kvalitete“ i preporučuje da se *-ivati* rabi u glagola izvedenih od svršenih glagola koji imaju dugi naglasak, a *-avati* od svršenih glagola s kratkim naglaskom (1967.: 143.). Tako zaključuje i Babić (1976.: 194.), s napomenom:

„Ali taj kriterij vrijedi samo za dio tih glagola (oko 60-70 posto), a za ostale kriterij treba tek pronaći. To je važno zato što je ta tvorba veoma plodna...“

Institutova gramatika (1979.: 159.) u podjeli glagola *po morfološkim vrstama* ne izdvaja zasebno glagole na *-avati*: u V. se vrsti navode glagoli kojima „infinitivna osnova ima sufiks *-a-*, a u prezentskim nastavcima dolazi morf *-a-* ili *-e-*.“ Također (1979.: 151.) u opisu imperfektivizacije ne propisuje, nego samo navodi nekoliko primjera nesvršenih glagola tvorenih „alternacijom sufiksa i korijena“, npr. *obećavati – oběćati, posjećivati – pòsjetiti*, iz čega se zaključuje da se nesvršeni glagoli tvore od svršenih. U sufiksnoj tvorbi glagola (1979.: 290. – 293.), kratko se prikazuje tvorba nesvršenih glagola od svršenih „sufiksima“ *-ja-*, *-va-*, *-a-*, *-iva-*, *-ova-*, *-ava*, bez pomnijih opisa i pravila. Valja pripomenuti da se u toj gramatici u glasovnim promjenama (1979.: 51. – 59.) ne navode promjene pri tvorbi nesvršenih glagola, osim pri smjenjivanju dvoglasnika, ali u tvorbi glagola navodi se nekoliko primjera nesvršenih glagola s *fonemskim alternacijama t/ć, v/vlj, s/š*: *posjećivati, zaglavljivati, spašavati*.

Akademijina gramatika (1991.: 694.) izdvaja glagole izvedene sufiksima *-(j)avati* u V. vrsti, u 4. razredu među glagolima sa završetcima na *-ati* i prezentom *-am*, *-aš...* te napominje da se među brojnim glagolima nalaze i „svi imperfektivizirani sufiksima *-(j)ávati*, a njih ima velik broj, koji se još i povećava zbog plodnosti tih sufiksa...“ Uz to, u tom su razredu i „glagoli na *-ivati* imperfektivizirani sufiskom *-vati*, tj. takvi kojima *i* ispred *-vati* pripada korijenu...“ (npr. *dobivati, pokrivati, ušivati...*). U VI. su vrsti većina glagola na *-(j)ivati* i prezentom na *-uj-em*.

Babić u Tvorbi riječi (1991.: 484. – 487.) opširnije opisuje tvorbu glagola na *-(j)avati* i *-(j)ivati* kao „veoma plodan način imperfektivizacije“, posebice od svršenih glagola IV. i V. vrste, s odgovarajućim odstupanjima. Opisuju se i glasovne promjene pri tvorbi, a izdvaja se i nekoliko glagola na *-stiti* koje imaju dvostruke oblike *-šćavati* i *-štavati* (npr. *pročišćavati, ražalošćavati, iskorištavati*) te nekoliko na *-štiti* i infinitivnim završetkom *-avati* (*uništavati...*). Kao temeljno pravilo u raspodjeli

⁹ Usporedbe radi, valja pripomenuti da je Finka (1967.: 143.) razlikovao značenja glagola „*snizivati, snizujēm* prema *snizati* 'skinuti s niza'; *sniživati, snižujēm* prema *sniziti* 'učiniti niskim“.

nastavaka *-(j)avati* i *-(j)ivati* navodi se (Babić, 1991.: 485.) već spomenuta preporuka da glagoli (svršeni) s kratkim naglaskom dobivaju *-(j)avati*, a s dugim naglaskom *-(j)ivati*. Pri tom se, ipak, navode i neki dvostruki oblici i pojedina odstupanja (npr. *izražavati*, *sprečavati* i dr.). S obzirom na preporuku (1991.: 487.) da pri kolebanjima „prednost treba imati lik po sustavnoj tvorbi“, tj. prema naglasku, ovdje se valja osvrnuti na glagole s dvoglasnikom u korijenu. Kako je u hrvatskom književnom jeziku dvoglasnik uvijek dug, od takvih svršenih glagola u tvorbi nesvršenih (iterativnih) valjalo bi uzeti oblik na *-(j)ivati*. Čini se da ih većina i ima (*ocijeniti – ocjenjivati*, *dodijeliti – dodjeljivati*, *odriješiti – odrješivati*, *potkrijepiti – potkrjepljivati* itd.) pa bi se i *sprječivati* i sl. glagoli mogli usustaviti prema navedenom pravilu. Usporedbe i potvrde radi valja spomenuti da npr. u Maretićevoj gramatici ima *pogrješivati*. K tomu, u normi 19. st. dopuštaju se dvostruki oblici tih glagola: Babukić (1854.: 243.) dopušta oblike *upotrěbljavati* i *upotrěbljivati*, a rabi oblik *upotrěbljuje se*; u A. Mažuranića (1859.: 129.) među nesvršenim glagolima navodi se npr. *rješavati* i *rješivati*. U suvremenoj je praksi obično *rješavati*, ali se obično nalazi *razrješivati* (<raz+rješiti), *razrješuje*, *odrješuje* i sl., što upućuje na zaključak da su neki glagoli s dvoglasnikom u korijenu kolebljivi, ali i da bi se takvi glagoli mogli usustaviti prema pravilu o duljini naglaska.

U Hrvatskom se jezičnom savjetniku (1999.: 155.) također napominje:

„... dugi slog dobiva sufiks *-ivati*, a kratki *-avati*: *zaključiti – zaključivati*, *zaključati – zaključavati*... Međutim, mnogi glagoli mogu imati dvojne, jednakovrijedne oblike bez obzira na duljinu sloga: *ujednačavati* (prez. *ujednačavam*) i *ujednačivati* (prez. *ujednačujem*)...“.

K tomu, u savjetniku se (1999.: 221) uz infinitivni završetak *-avati* napominje:

„Kako nema ni približno valjanih i pouzdanih pravila za raspodjelu sufikasa *-avati* / *-ivati*, kad postoji mogućnosti izbora, prednost se može dati izvedenicama sa sufiksom *-ivati*.“

Na internetskoj stranici Institutova savjetnika (<http://savjetnik.ihjj.hr/savjet>) izričkom se daje prednost glagolima na *-ivati*, ali s obzirom na jezičnostilske razine uporabe pa se, primjerice, uz oblike *označavati* > *označivati* napominje:

„U znanstvenome i administrativnome funkcionalnom stilu standardnog jezika norma daje prednost glagolima sa sufiksom *-ivati*. ... U ostalim se stilovima spomenuti glagoli normativno izjednačuju.“

Valja istaknuti da se u Šonjinu rječniku (Šonje, 2000.) nalazi podosta oblika samo s infinitivnim završetkom *-(j)ivati* koji se mogu povezati s pravilom o dugom naglasku glagola od kojih su izvedeni (npr. *obavješćivati*, *izjednačivati*, *isplovljivati*, *naglašivati*, *omogućivati* itd.).

Težak-Babićeva gramatika (2005.: 143. – 144.), kao i prethodne gramatike, u V. vrsti ima glagole sa završetcima *-ati*; a u VI. su vrsti glagoli na *-(j)ivati* i prez. *-ujem*. U tvorbi glagola (2005.: 223.) slijedi se Babićeva raspodjela: „*-avati* i *-javati* dolaze

uglavnom na osnove s kratkim naglascima, a *-ivati*, *-jivati* s dugima“. Uz to se kod imperfektiviziranih glagola propisuju jotacijska pravila i smjenjivanje dvoglasnika. Valja pripomenuti da se među pravilima o smjenjivanju dvoglasnika (2005.: 73.) navode i nesvršeni glagoli na *-(j)ivati*, a među njima je *-avati*, ali samo u glagola *rješavati* (*riješiti*), koji bi se prema tomu mogao smatrati iznimkom.

Silić-Pranjkovićeve gramatika (2007.: 42. – 47.) u morfološkim opisima glagole dijeli na šest vrsta, ali s drukčijim razredima od uobičajenih. Tako su glagoli na *-av-a-ti* / *-av-a-m* u 2. razredu V. vrste, a *-iv-a-ti* / *-u-je-m* u 2. razredu VI. vrste. Za razliku od ovdje prikazanih gramatika, uočljivo je da su u spomenutoj glagolski oblici raščlanjeni na korijenske i gramatičke morfeme. Opširnije se navode glagoli na *-iva-ti* i *-ava-ti* u opisu glagolskoga vida (2007.: 48. – 51.), a propisuje se tvorba nesvršenih glagola od svršenih morfemima *-a-*, *-ava-* i *-iva-*. U opširnijem prikazu ovih glagola (2007.: 50. – 55.) većina se primjera podudara sa spomenutim pravilom o naglasku: samo uz neke od navedenih glagola dopuštaju se dvostruki oblici, ali se izriječom ne daje prednost kojem od njih (npr. *oglašavati* i *oglašivati*, *zapošljavati* i *zapošljivati*, *ispraznjavati* i *ispraznjivati*, *zgušnjavati* i *zgušnjivati*).

U navedenim prikazima gramatičkih opisa riječ je o oblicima infinitiva i prezenta te valja podsjetiti da se dvostrukosti infinitivnih osnova prenose i na druge oblike i izvedenice od tih glagola (imperfekt, imperativ, glagolske imenice, glagolske pridjeve i priloge). Općenito gledajući, primjećuje se da gramatička norma ne pruža dovoljno odgovarajućih opisa i propisa, s obzirom na količinu i čestotnost tih glagola. Podrazumijeva se da gramatike ne mogu dati popise svih tih glagola, ali s više primjera, čvrstih pravila i normativnih preporuka, s popisom odstupanja, vjerojatno bi se promijenile i uporabne navike, izbjegavala bi se ili umanjila kolebanja i uporaba sinonimnih oblika. Uz gramatičke i savjetodavne napomene kako neki od ovih glagola mogu imati dvostruke oblike, porabnicima ostaje dvojba kojim bi oblicima valjalo dati prednost i prema kojim načelima.

Glagoli na *-(j)avati* i *-(j)ivati* u novinskim tekstovima od 1950. do 2000.

Ovdje se pokazuju samo neki primjeri oblika glagola na *-(j)avati* i *-(j)ivati* te izvedenica tvorenih od tih glagola, koji se nalaze u Vjesniku, Slobodnoj Dalmaciji i Večernjem listu u razdoblju od 1950. do 2000.

U novinskim tekstovima 1950-ih godina nalaze se oblici glagola na *-(j)ivati*, prezent na *-ujem*, primjerice *dopunjavati*, *iskorišćivati*, *izvješćivati*, *isprpljivati*, *o(ne) mogućivati*, *navješćivati*, *obavješćivati*, *oglašivati*, *opredjeljivati*, *opskrbljivati*, *uposlivati*, *umirivati*, *unapređivati* itd. Tako u Vjesniku (1953., br. 2421.): *Izvješćujemo građanstvo*; (1956., br. 1634.) *Oglašujte* u „Vjesniku“; (1960., br. 4682.) *navješćuju* mogućnosti; u *Slobodnoj Dalmaciji* (1959., br. 4517.) *obavješćuje* da će...; (1961., br. 4939.) *omogućuju* proizvodnju. Primjećuje se da se često i obično rabio glagol *iskorišćivati*, što je bilo sukladno Boranićevu pravopisu (1951.). Primjerice, u Vjesniku 1951. (br. 1761., 1766., 1816.) *iskorišćivanje*, *iskorišćuju*, *iskorišćivani*; samo

su pojedinačna odstupanja, npr. u Vjesniku 1953. (2421.) *iskorišćavanju*. Potkraj pedesetih godina javlja se i oblik *iskorištavati*, što je bilo sukladno novosadskom pravopisu (1960.), npr. Vjesnik (1959., br. 4676.) *iskorištavanje*. Opaža se da su obično jotirane osnove sa suglasničkim skupinama št+jivati, a samo su pojedinačni primjeri *-šć-avati*, kao i npr. *upropašćavaju* u Vjesniku 1951. (1766.). Neki oblici pokazuju kolebanja i nesigurnost, npr. u Vjesniku 1958. (4052.) u istom se članku nalaze oblici *uposluju*, *zapošljavati* (*gdje se sve uposluju / gdje će se oni zapošljavati?*).

U uporabi tih glagola šezdesetih godina i početkom sedamdesetih ima više dvostrukosti: nalaze se oblici tvoreni i od *-(j)avati*/*-(j)ivati*, a potkraj sedamdesetih češći su ili prevladavaju oblici na *-(j)avati*. Primjerice, u Vjesniku 1961. (5023.) *nagovještava*; 1964. (6299.) *iskorišćivanje* šuma; 1965. (6596.) *upozorujemo* čitaocce; 1967. (7317.) *ukrasuje* zeleni pojas; 1968. (7530.) *zapošljavati*, *obavještavamo*, *iskorištavaju*; 1970. (8218.) *oglašava*, *označava*, *opskrbjljivač*; u Večernjem listu 1971. (3547.) *onemogućava*, *ispunjavanje*; 1973. (4234., 4254.) *ukrašavanje*, koji se *ogrešuju*, *produživanje* igre, *iskorištavanja*; u Slobodnoj Dalmaciji 1971. (8184.) *iskorišćujući*, *opskrbjljivanje*; 1979. (10494.) *opskrbjljuje*, *zapošjljava*, *omogućava*, *produbljavati*; 1988. (13490.) *izvještavajući*, *oglašavamo*, *upozoravaju*; u Vjesniku 1991. (15560.) *uznemirujuće*; u Slobodnoj Dalmaciji 1998. (16909.) *omogućuju*, *nagovještavajući* itd.

Valja pripomenuti kako je uočljiva uporaba glagola *spasavati* s nehotiranom osnovom: u novinskim je tekstovima gotovo dosljedna uporaba *spasavati* do osamdesetih godina. Primjerice, u Vjesniku 1959. (4676.) *za spasavanje*; u Večernjem listu 1967. (2459.) služba *spasavanja*; u Slobodnoj Dalmaciji 1975. (9307.) *Spasavanje* grčkog tankera; 1983. (11778.) Gorska služba *spasavanja*. Rijetka su, pojedinačna odstupanja, npr. u Slobodnoj Dalmaciji 1977. (9925.) *spasavanje* na moru. Pri tom valja podsjetiti, kako je već navedeno, da je u Brabec-Hraste-Živkovićevoj gramatici (1954.) oblik *spasavati*, a u Institutovoj gramatici (1979.) *spašavati*.

Primjeri navedenih oblika i izvedenica glagola pokazuju da su se mijenjale sklonosti i navike (npr. *iskorišćivati* – *iskorištavati*), a neki primjeri (npr. *spasavati* – *spašavati* i sl.) pokazuju izravan utjecaj književnojezične norme na uporabu. Većinom glagoli na *-(j)avati* / *-(j)ivati* pokazuju dvostrukosti sukladne književnojezičnoj normi, ali i da je od šezdesetih godina češća uporaba oblika i izvedenica glagola na *-(j)avati* koji nisu sukladni suvremenim preporukama (npr. *omogućavati*, *nagovještavati* i sl.) ni dotadanoj hrvatskoj književnojezičnoj praksi. Valja istaknuti da je u opširnom rječniku novosadskoga pravopisa (1960.) mnogo riječi koje se ne tiču pravopisnih pravila, nego i leksika, tvorbe i oblika riječi, a dvostruki i trostruki oblici trebali su služiti stvaranju tzv. *hrvatskosrpskoga* jezika. Prema tomu, češće uporabe glagola na *-(j)avati* i češće dvostrukosti u praksi, koje nisu sukladne s hrvatskom književnojezičnom tradicijom, mogu se pripisati i utjecajima takve jezične politike.¹⁰

¹⁰ Napominjem da sam, istražujući novinske tekstove za svoj doktorski rad (Jezik hrvatskih novina u drugoj polovici 20. stoljeća, 2012.), opažala kako su se u novinskim tekstovima od 1961. godine

Nameće se i zaključak da u suvremenoj praksi pri uporabama nekih glagola izostaje svijest o razlikovanju glagola sa završetcima *-(j)avati* i *-(j)ivati*, odnosno o tom da prezentski nastavak *-am* imaju glagoli s infinitivom *-(j)avati*, a nastavak *-uj-em* glagoli na *-(j)ivati*. Jednako i u tvorbi: čini se kao da nije dovoljno osvijješćeno razlikovanje tvorbenih osnova tih glagola.¹¹

Zaključne napomene

Gledajući pojedinačne morfološke opise glagola V. i VI. vrste, ovdje prikazane, moglo bi se reći da su glagoli na *-(j)avati* i *-(j)ivati* normativno dovoljno opisani. Međutim, uspoređujući ostale gramatičke razine, nameće se zaključak da opisi i normiranja tih glagola i njihovih izvedenica (glagolskih pridjeva i imenica) nisu cjeloviti i čvrsti te da postoji neravnoteža između tvorbenih opisa, morfološke norme i morfonoloških opisa tih glagola. Čini se da bi bilo posve opravdano da glagoli na *-(j)avati* i s prezentom na *-av-am*, *-av-aš...* u V. vrsti imaju zaseban razred s oprimjerenijim opisima, preporukama i razlikovnim usporedbama s glagolima VI. vrste na *-(j)ivati* i prezentom *-uj-em*, *-uj-eš...* Takva podjela bolje odgovara praktičnim potrebama i manja je mogućnost miješnja glagolskih vrsta, nego kada se ima samo napomena i pokoji primjer uz glagole na *-ati* s prezentskim nastavkom *-am*. Zasebni se razredi lakše povezuju i s ostalim razinama gramatičkih opisa pa se tako poštuje i *načelo integriranosti*, kako opaža Babić (1980.: 141.), koji zaključuje da podjela glagola na vrste „čini cjelinu s ostalim dijelovima gramatike i tako zadovoljava načelo integriranosti.“ K tomu, glede pravila o raspodjeli tih završetaka može se reći da raspodjela s obzirom na duljinu naglaska pridonosi sustavnosti tih glagolskih oblika, lako se primjenjuje te smanjuje moguće dvostrukosti i odstupanja pa ju valja poduprijeti.

Literatura

- Stjepan Babić (1976.), Problem norme u hrvatskom književnom jeziku, u Norme i normiranje, priredio M. Samardžija, Zagreb, 1999., str. 182. – 202.
 Stjepan Babić (1980.), O podjeli glagola na vrste, Jezik, god. 27., bt. 5., str. 139. – 144.
 Stjepan Babić (1991.), Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Zagreb
 Vjekoslav Babukić (1854.), Ilirska slovnica, Zagreb
 Eugenija Barić i dr. (1979.), Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, Zagreb
 Dragutin Boranić (1951.), Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb
 Tomislava Bošnjak Botica (2013.), Opća načela podjela na glagolske vrste u hrvatskome u perspektivi drugih bliskih jezika, Lahor, god. 1., br. 15., str. 63. – 90.

primjenjivala rješenja novosadskoga pravopisa: uočljive su nagle, prijelomne promjene pa se potvrđuje kako je ta norma, sukladna unitarističkoj jezičnoj politici, bila strogo nametnuta i da su ju urednici i lektori morali primjenjivati.

¹¹ Primjerice, danas je u novinama, a posebice na internetskim stranicama, česta imenica *oglašavanje* (<*oglašavati*>), ali obična je i imenica *oglašivači* (<*oglašivati*>).

- Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković (1954.), Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb
- Božidar Finka (1967.), O tvorbi nesvršenih glagola s umecima -ava- i -iva-, Jezik, god. XIV., br. 5., 1966. / 1967., str. 141. – 144.
- Sanda Ham (2006.), Povijest hrvatskih gramatika, Zagreb
- Lana Hudaček, Milica Mihaljević, Luka Vukojević, urednici (1999.), Hrvatski jezični savjetnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Zrinka Jelaska (2003.), Proizvodnja glagolskih oblika hrvatskoga kao stranoga jezika: od infinitiva prema prezentu, u Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002., str. 48. – 63.
- Tomo Maretić (1931.), Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb
- Antun Mažuranić (1859.), Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole, Zagreb
- Slavko Pavešić, Stjepko Težak, Stjepan Babić (1991.), Oblici hrvatskoga književnog jezika (Morfoloĝija), u Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, S. Babić i dr., Zagreb
- Pravopisna komisija (1960.), Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika, Zagreb, Novi Sad
- Josip Silić (2003.), Ustrojstvo glagolske osnove uvjetovane glagolskovidskim promjenama, u Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002., str. 16. – 20.
- Josip Silić, Ivo Pranjković (2007.), Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Zagreb
- Jure Šonje, glavni urednik (2000.), Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Stjepko Težak, Stjepan Babić (2005.), Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Zagreb
- Zbirka jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://savjetnik.ihjj.hr/savjet>

Sažetak

Gordana Laco, Filozofski fakultet u Splitu
UDK 81'366'367.625, izvorni znanstveni rad
primljen 14. srpnja 2015., prihvaćen za tisak 2. rujna 2015

Verbs Ending in *-(j)avati* and *-(j)ivati*

Imperfect verbs ending in *-(j)avati* and *-(j)ivati* are synonymous forms in the Croatian literary language; they are numerous and used quite often. These verbs have been systematized at the morphological and formative levels of Croatian-language literary norm. A comparison of grammar books, orthography and style manuals, and language advisors reveals both different descriptions and normative approaches to the distribution of those allomorphic suffixes; therefore, one may say that these verb forms have not been evenly, consistently and firmly systematized in the literary and language norm, which exerts an impact on the literary and language practices in terms of vacillation and inconsistencies. This paper addresses the description of verbs that add *-(j)avati* and *-(j)ivati* – in the literary and language norms of the latter part of the 20th century and contemporary alike – with the aim of bringing attention to possible shortcomings worthy of note.